

Dr. Ladislav Bognar, Pedagoški fakultet Osijek¹

Kvalitativni pristup istraživanju odgojno-obrazovnog procesa

Sažetak

Kvantitativni pristup u istraživanju odgojno-obrazovnog procesa svakako je dao značajni doprinos znanstvenom istraživanju i unapređivanju odgoja i obrazovanja. Posljednjih godina iznose se i mnoge kritike na ovaj pristup i zagovara primjena kvalitativnog pristupa koji se pokazao primjereniji za istraživanja koja se vrše na ljudima. No, i kvalitativni pristup zahtijeva uvažavanje strogih metodoloških zahtjeva, ali i prevladavanje nekih krutosti kvantitativnog pristupa. Kvalitativni pristup otvara nove mogućnosti sa sudjelovanje praktičara u znanstvenom istraživanju i sudjelovanje znanstvenika u mijenjanja odgojno-obrazovne prakse.

Uvod u problem

Kvantitativni pristup istraživanju didaktičkih fenomena afirmirao je preciznost u odabiranju uzoraka, standardizirane instrumente za prikupljanje podataka, te statističke postupke u obradi podataka i donošenju zaključaka o dobivenim rezultatima. No, kruti kvantitativni pristup pojednostavnio je i ogolio svu složenost i suptilnost odgojno-obrazovnog fenomena. Nastojanje da se sve svede na broj i statističke pokazatelje posljednje desetljeće izaziva sustavnu kritiku. Iskustva socijalnih antropologa u istraživanju nedirnutih društvenih zajednica afirmirala su u znanosti prednosti kvalitativnog pristupa koji se pokazao efikasan i na području pedagogije.

Strogi zahtjevi u primjeni kvantitativne metodologije istraživanja omogućili su samo malom broju eksperata sudjelovanje u ovim istraživanjima, ali i malom broju znalaca korištenje rezultata ovih istraživanja. Tako se već ionako postojeći jaz između teorije i prakse još produbio ostavivši praktičare da se snalaze s problemima kako znaju i umiju, a akademske znanstvenike da odvojeni od stvarnih životnih problema uživaju u svojoj nedodirljivoj znanosti koja ni za što nije odgovorna. Na promjene u odgojno-obrazovnom procesu u tom slučaju utječu nekompetentni pojedinci.

Nesudjelovanje praktičara u istraživanjima imalo je višestruke negativne posljedice:

- (1) Odgojno-obrazovni čin je i kreativni čin i ukoliko se zanemari taj kreativni aspekt i praktičara svede na pukog izvršitelja tuđih ideja i najbolje ideje daju slabe rezultate. To posebno dolazi do izražaja u kompleksnim promjenama kada su zatečeni praktičari u poziciji da primjenjuju neke promjene s kojima se osobno ne slažu ili bar nisu s njima posebno oduševljeni. U jednom takvom istraživanju zabilježili smo porast neuroticizma kod takvih učitelja.²
- (2) Praktičari vanjske istraživače doživljavaju kao nešto neugodno i opasno za svoj ugled, stručnost. To stvara neprirodnu situaciju i nastojanje da se prikažu u najboljem svjetlu. Zato istraživači redovno dobivaju nerealne podatke koje kasnije složenim statističkim postupcima znanstveno obrađuju.
- (3) I najsloženiji baždareni instrumenti ispitanicima su izazov da saznaju što se od njih želi doznati, u čemu je "štos" u tom instrumentu. Kad to otkriju onda odgovaraju onako kako se od njih očekuje, a ne onako kako stvarno jest. Zato istraživači u pravilu potvrđuju svoje hipoteze i tako zadovoljavaju svoju znanstvenu sujetu.
- (4) Nije jasno kome takva istraživanja služe osim samim autorima za njihovu znanstvenu promociju. Ona najčešće završavaju u nekim znanstvenim časopisima gdje su im jedini pravi čitatelji recenzenti. Praktičarima su

¹ Ladislav Bognar, 31000 Osijek, Vukovarska 6, tel/fax ++385 31 201 868, e-mail: ladislav.bognar@os.hinet.hr

² Bognar, L./Štumfol, B. (1998.) Model osnovne škole, Rezultati istraživanja, "Korak po korak", Zagreb

nerazumljiva, a vrlo često i neupotrebljiva jer nisu u stanju odgovoriti na složenost svakodnevnih prakse.

Nove mogućnosti kvalitativnog pristupa

Razlika između kvalitativnog i kvantitativnog pristupa nije samo, kako se to obično misli, u korištenju ili nekorištenju brojčanih podataka i statističkih postupka obrade rezultata. Radi se o potpuno drugačijoj filozofiji u pristupu istraživanju pedagoških pojava. M.Q. Patton (1990) navodi slijedeće karakteristike kvalitativnog istraživanja:

1. *Naturalistički pristup*: Izučava se stvarnost onakva kakva je i zagovara otvorenost za novo i neočekivano. Naturalistički pristup je često i sinonim za kvalitativno istraživanje jer je to jedna od najznačajnijih karakteristika.
2. *Induktivni pristup*: Polazi se od istraživačkih pitanja radije nego od deduktivno postavljenih hipoteza. Na taj način ostajemo otvoreni za sve vrste mogućih odgovora i za potpuno nove i neplanirane vrste podataka.
3. *Holistička perspektiva*: Izučava se odgojno-obrazovni proces kao cjelovit fenomen u svojoj njegovoj složenosti, a ne izdvajaju se samo neki dijelovi i ne svodi na linearni uzročno posljedični odnos.
4. *Kvalitativni podaci*: Prikupljaju se detaljni opisi, nastoji ući u srž problema, te direktno citirati autentično osobno viđenje i iskustvo ispitanika.
5. *Osobni kontakt i uvid u problem*: Istraživač mora biti u direktnom osobnom kontaktu s ljudima i situacijama koje istražuje. Istraživačevo osobno iskustvo i uvid smatraju se važnim aspektom ovog pristupa.
6. *Dinamičnost*: Naglasak je na proces i na stalne promjene koje se događaju na individualnom ili općem planu.
7. *Orijentacija na pojedinačne slučajeve*: Svaki pojedinačni slučaj uzima se kao jedinstven i poseban. Kad se vrši analiza većeg broja slučajeva uvijek se zadržava ovo uvažavanje pojedinačnog.
8. *Osjetljivost za kontekst*: Svaki se problem izučava u prostornom, vremenskom i društvenom kontekstu.
9. *Empatička neutralnost*: Potpuna objektivnost smatra se nemogućom i njoj se ne teži. Istraživač uključuje svoja osobna iskustva i empatički uvid kao relevantne podatke.
10. *Fleksibilnost*: Istraživanje je stalno otvoreno za nove pristupe koji su uvjetovani promjenama do kojih dolazi.

"Posljednje desetljeće, kako su se ljudi od kvantitativnog metodološkog pristupa okrenuli naturalističkom, javili su se mnogi novi i zanimljivi oblici istraživanja. Govori se o učiteljskom istraživanju, akcijskom istraživanju, reflektivnoj praksi. Suština svih ovih različitih pristupa je zajednička orijentacija na praksu kao traženje novog." (J.M.Newman, 1999.) Zapravo se radi o spoznajama da promjene u odgojno-obrazovnom procesu ne mogu biti provedene "izvana" i "odozgo" jer se tu radi o ljudima. Možemo razlikovati nekoliko različitih teorijskih pristupa (prema Patton 1990):

1. *Bihevioristički pristup* koji je okrenut realizaciji koncepcije koju su načinili stručnjaci, a od praktičara se traži da se dosljedno drži uputa i realizira taj novi pristup. Pojedini specijalisti nastoje instrukcijama utjecati na promjenu ponašanja učitelja kako bi oni uspješno realizirali određene promjene. Nedostaci ovakvog pristupa su u tome što učitelji sami nisu sudjelovali u kreiranju tih promjena, što ponekad i ne vjeruju u njihovu učinkovitost i što su svedeni na nekreativna bića koja rade za druge. Kad i odrade taj posao oni kasnije opet napuštaju te "nove" pristupe i rade po starom.

2. *Humanistički pristup* uvažava učitelja kao osobu i nove ideje koje daju specijalisti postoje kao mogućnost, a učitelji sami odabiru što će od toga primijeniti u svom radu i na koji način. Učitelji se na taj način osjećaju uvažavani i podržavani u svojim promjenama, ali to ipak nisu promjene do kojih su oni sami došli nego su inicirane od drugih kompetentnih osoba. Učitelji koji se ne slažu s tim promjenama nalaze se u kognitivnoj disonanci jer su s jedne strane obasuti informacijama koje njihove prethodne stavove i uvjerenja dovode u pitanja, a istovremeno oni u svom procesu razvoja nisu došli do takvog iskustvenog učenja.
3. *Razvojni pristup* polazi od spoznaje da čovjek može prakticirati samo one promjene do kojih je stigao vlastitim razvojem, a tu se ljudi uvelike razlikuju. Odgojno-obrazovni proces se shvaća kao akt samoostvarenja učitelja i učenika i promjene se događaju u ličnosti, a ne samo u ponašanju. Takve suštinske promjene su trajne i one nakon završenog istraživanja i dalje postoje i razvijaju se. Na te promjene moguće je utjecati, ali ne instrukcijama, uputama i davanjem ideja nego terapijskim postupcima kojima se pomaže pojedincu da zavoli sebe, da razvije samopouzdanje i da često zatomljeno vlastito stvaralaštvo reafirmira kao način svog postojanja. Upravo suprotno od biheviorističkog pristupa učitelja se hrabri da ne pristaje na manipulacije i žrtvovanja za druge, te da traži svoj put u suradnji sa svojim učenicima i njihovim roditeljima.

Ovaj posljednji pristup ujedno reafirmira učitelja praktičara kao istraživača, ali ne pozitivistički usmjerenog pasivnog promatrača nego kreativnog čovjeka koji traži nove i još nepoznate mogućnosti. Pri tome nikako ne treba misliti da istraživački posao treba isključivo prepustiti učiteljima praktičarima. Radi se o jednoj složenoj interakciji teoretičara i praktičara, specijalista i stručnjaka općeg profila, ali pri tome nitko nije važniji i manje važan i nitko nije nikome nadređen. Suradnja svima omogućava da svoju potrebu za traženjem i stvaranjem uspješnije zadovolje.

Vrste kvalitativnih istraživanja

Možemo razlikovati dvije osnovne vrste istraživanja. To su temeljna i primijenjena. *Temeljna istraživanja* okrenuta su prvenstveno teorijskim spoznajama, a *primijenjena* iznalaženju rješenja za praksu, ali uvijek postoji obostrana veza. Pri tome i jedna i druga mogu biti zasnovana na kvalitativnoj metodologiji. Ipak, kvalitativni pristup u izučavanju pedagoških fenomena prvenstveno se afirmirao u primijenjenim istraživanjima među kojima možemo razlikovati *evaluacijsko sumativno istraživanje*, koje je usmjereno na ispitivanje rezultata nekog novog pristupa, *evaluacijsko formativno istraživanje*, koje zanimaju procesi promjena, i *akcijsko istraživanje* koje je usmjereno na iznalaženje konkretnih rješenja za probleme prakse. Sve ove vrste istraživanja možemo prikazati na jednom kontinuumu iz kojeg je vidljiv njihov odnos prema teoriji i praksi. Svako istraživanje je istovremeno okrenuto i teoriji i praksi, ali ne u istoj mjeri.

TEORIJA

PRAKSA

Temelino istraživanje

Primijeneno istraživanje

Evaluacijsko sumativno

Evaluacijsko formativno

Akcijsko istraživanje

D. Gabel (1999.) definira akcijsko istraživanje kao "neformalno, kvalitativno, formativno, subjektivno, reflektivno i iskustveno istraživanje u kojem se svi pojedinci uključeni u izučavanje međusobno poznaju i surađuju. Akcijsko istraživanje prvenstveno je okrenuto kvalitativnom istraživanju učitelja i istraživača u kompleksnim situacijama u učionici." Rjeđe

ćemo kod fundamentalnih istraživanja naći da se zagovara kvalitativni pristup iako je također moguć. To je zato što u akademskim krugovima postoji izvjestan otpor prema istraživanjima temeljenim na kvalitativnoj metodologiji i nerijetko se takva istraživanja ne smatraju znanstvenim. Tako se autori koji se služe ovim novijim pristupom izlažu opasnosti da im istraživanja budu nepriznata ili niže vrednovana od onih utemeljenih na kvantitativnom pristupu.

Planiranje kvalitativnog istraživanja

Različiti autori navode različite korake u planiranju kvalitativnog istraživanja. Ovdje ćemo prikazati pristup koji zagovaraju Martha Julia García – Sellers, Francina Jacobs i Jayanthi Mistry (1998.). Nakon izbora teme istraživanja prilazi se definiranju *istraživačkih pitanja*. Istraživačka pitanja nisu isto što i hipoteze u klasičnim kvantitativnim istraživanjima jer se ovdje polazi od induktivnog pristupa i ne žele se prejudicirati rezultati. Istraživačka pitanja preciziraju temu istraživanja i predstavljaju njenu daljnju razradu.

U istraživačkim pitanjima spominju se *pojmovi* koje treba definirati. Ako npr. želimo ispitati oblike suradnje među djecom osnovnoškolske dobi bit će potrebno definirati što podrazumijevamo pod suradnjom. Ako pak želimo istražiti razvoj socijalnih vještina i njih će trebati jasno definirati. Ovo je važno zato što na taj način istraživač zna što zapravo ispituje, ali i to je daljnja razrada i konkretizacija teme istraživanja.

Odabiranje *uzorka* može se vršiti na više načina, ali za kvalitativni pristup sugerira se tzv. ciljani uzorak. Radi se u pravilu o manjim uzorcima ali o informantima koji mogu dati najpouzdanije podatke. "Ne postoje pravila o veličini uzorka u kvalitativnom istraživanju. Veličina uzorka ovisi o tome što želimo saznati, što je namjera istraživanja, što je osnovno, što može biti korisno, te što se realno može učiniti u okviru raspoloživog vremena i sredstava." (Patton, 1990. str. 184).

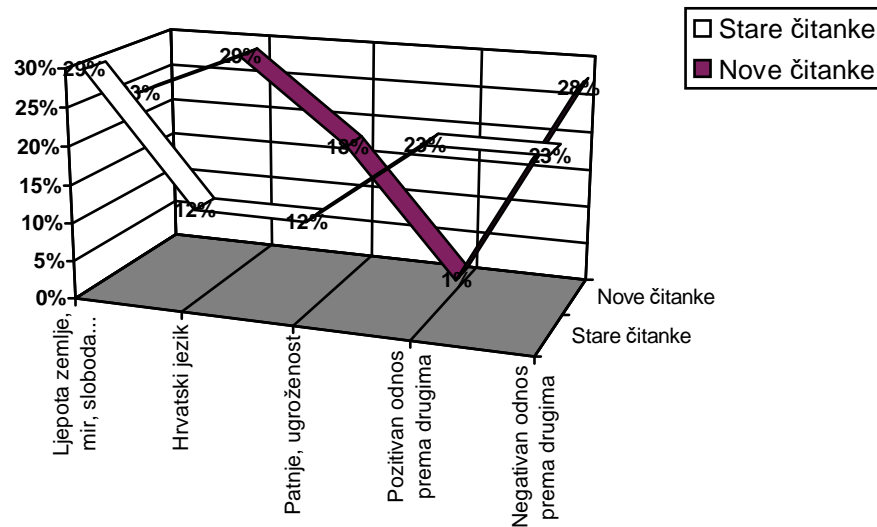
Slijede *metode prikupljanja podataka*. To su u kvalitativnom pristupu promatranje, intervjuiranje i prikupljanje artefakata. Podaci mogu biti primarni i sekundarni. Primarni podaci su oni koje istraživači prikupljaju radi odgovora na istraživačka pitanja, a sekundarni već postoje od ranije, a mogu dati odgovore na neka istraživačka pitanja.

U planu još treba predvidjeti i *način analize podataka*. To je prvenstveno kvalitativna analiza, ali se ona može dopuniti i kvantitativnim podacima.

Važan dio plana su *izvori i ograničenja*. Tu treba definirati tko su sve realizatori projekta, kolika su sredstva na raspolaganju, te vrijeme u kojem će se realizirati istraživanje.

Prikupljanje podataka

Da bismo uočili razliku između kvantitativnih i kvalitativnih podataka navodimo jedan primjer. Istražujući sadržaje čitanki za osnovnu školu uočili smo da se tekstovi s nacionalnom problematikom mogu svrstati u slijedećih pet kategorija: (1) Ljepota zemlje, mir, sloboda, (2) hrvatski jezik, (3) patnje, ugroženost, izdaja, porazi, (4) pozitivan odnos prema drugima i (5) negativan odnos prema drugim narodima. Iz grafikona je vidljiv kvantitativni odnos između pojedinih vrsta tekstova, te između starih i novih čitanki. Statistički pokazatelj χ^2 nam pokazuje značajnost razlike između starih i novih čitanki.

$$\chi^2 = 14,213 (0,01)$$

Iz kvantitativnih podataka je vidljivo da u novim čitankama među tekstovima s nacionalnom problematikom ima 28% tekstova koji negativno govore o drugim narodima. Što stvarno piše u tim tekstovima to nam kvantitativni podaci ne govore. To nam mogu reći kvalitativni podaci, a oni govore da se u lošem kontekstu spominju Turci, Mlečani (Latini), Bugari, Mađari, Austrijanci, Srbi i Crnogorci. Gotovo svi naši susjedi. Još će nam biti jasnije ako citiramo dijelove tih tekstova

U stripu "Seoba Hrvata" se kaže :

"U isto vrijeme počeli su iz dalekih krajeva divlji ljudi dolaziti... Nisu govorili nego su lajali kao psi i režali kao vuci. Ratnici Hrvati dugo su odbijali navale ovih psoglavaca i divljaka." (Hrvatska čitanka 7. str. 295.)

A evo što nam rade Turci nakon krbavske bitke:

"Prvi leš na koji je bio naišao bio je svećenikov. Čelav čovjek duga vrata, bez ikakva oružja. Bešlaga mu okrenu glavu i jednim zamahom odreza nos. S nosom je zahvatio i dio gornje usnice. Smuči mi se od iscerena svećenikova lica bez gornjih zuba i strašne rupe umjesto nosa...Ako je neki nos bio presitan, bešlaga je mačem odrubljavao glavu i baca prema meni... Brao je noseve kao pečurke, a vreća se punila." (Hrvatska čitanka 8, str. 14.) Nakon ovog teksta učenicima se pod naslovom "Izražavanje i stvaranje" sugerira sljedeće: "Koje su okrutnosti i nečovještva poznata iz drugog svjetskog rata? Koja su se nečovještva dogodila u hrvatskom domovinskom ratu? Tko ih je učinio i zašto? Za odgovore na ta pitanja podatke i primjere prikupi iz knjiga i od starijih te ih upiši u svoju bilježnicu." (Isto str. 15.)

Kvalitativni podaci nam daju podatke koje ne možemo dobiti kvantitativnim pokazateljima i oni se prikupljaju promatranjem, intervjuiranjem i prikupljanjem dokumenata i artefakata (različitih uradaka). Ovim postupcima daje se prednost pred različitim instrumentima tipa "papir - olovka" jer se naglasak stavlja na osobni kontakt istraživača s informantima, te osobno iskustvo i subjektivni doživljaj istraživača.

Promatranje pored pažljivog praćenja zahtijeva i pomno bilježenje. Pokazalo se korisnim da se promatrači prethodno uvježbaju, te kad ih je veći broj da ujednače pristup. Promatranje je vezano za istraživačka pitanja (jedno ili više njih), ali je uvijek otvoreno i za nove i neočekivane pojave. Ovaj induktivni pristup katkad će nas dovesti do podataka koji će možda iz temelja promijeniti našu prvotnu koncepciju istraživanja pa ćemo se

vraćati ponovno na redefiniranje istraživačkih pitanja, osnovnih pojmova ili čak i teme istraživanja. Zbog toga kažemo da je kvalitativno istraživanje *iterativno*.

Pri vođenju zabilješki promatrači će možda koristiti različite protokole u kojima će biti naznačene kolone za pojedine kategorije koje se promatra. No takvi protokoli često predstavljaju okvir koji sputava jer nećemo obratiti pažnju na neke pojave koje nismo predvidjeli protokolom. Ipak, u zaglavlju treba napisati vrijeme i mjesto promatranja, te ime promatrača. a u samim bilješkama razdvojiti *deskriptivne* i *refleksivne* zabilješke. Deskriptivne su detaljan opis promatranog pri čemu promatrač ne vrednuje nego samo zapisuje što vidi i čuje. Refleksivne zabilješke također imaju veliko značenje jer je promatrač sudionik zbivanja i često su promatračeve reakcije na događanja vrlo značajna za kasniju interpretaciju podataka, ali te zabilješke treba jasno odvojiti od samog opisa događanja.

Kako se u kvalitativnom istraživanju često radi o *sudjelujućem promatranju*, npr. promatrač može biti sam učitelj, roditelj na roditeljskom susretu, student na nastavi, pa nije moguće istovremeno vođenje bilješki. U tom slučaju neposredno nakon promatranog događaja vrši se detaljno bilježenje promatranog. Moguće je događaj zabilježiti video kamerom, fotografiranjem, ali i nakon toga potrebno je ponovno cijeli događaj pretočiti u riječi, jer kvalitativni podaci su zapravo riječi.

Intervjuiranje je drugi karakterističan postupak za prikupljanje kvalitativnih podataka. Intervju je razgovor između istraživača i informanta. U odgojno-obrazovnom procesu informanti su sudionici odgojno-obrazovnog procesa učitelji, učenici i roditelji. Postoje tri vrste intervju: nestrukturirani, polustrukturirani i strukturirani intervju.

Nestrukturirani intervju često nastaje spontano i slučajno. Npr. istraživač razgovara s učenicima za vrijeme odmora i saznaje niz informacija koje daju odgovore na istraživačka pitanja ili učitelj u razgovoru s roditeljem saznaje o reagiranju djeteta na određene aktivnosti u školi vezane za primjenu novog didaktičkog modela. Vrijednost ovakvih intervju je što su oni potpuno prirodni i najčešće daju realne i istinite podatke. Poteškoća je što je teže precizno zabilježiti odgovore, pa to istraživač treba učiniti odmah nakon obavljenog razgovora.

Polustrukturirani intervju zadržava donekle prirodnu i nenamještenu atmosferu, ali je ipak sam intervju vođen od strane istraživača. Vođenje je vrlo fleksibilno i ispitivač će se ubacivati u razgovor samo kad on skrene sa željene teme ili kad želi razgovor usmjeriti na probleme o kojima nije bilo govora. Za polustrukturirani intervju ispitivač ima osnovne natuknice u kojima su naznačene osnovne teme o kojima će se voditi razgovor.

Strukturirani intervju vodi se uz unaprijed precizno definirana pitanja. U kvalitativnom istraživanju prednost treba dati pitanjima otvorenog tipa. To su pitanja na koja se ne može odgovoriti s "da" i "ne". Na taj način daje se mogućnost informantu da slobodnije iznese svoje viđenje problema. Najbolje je da intervju vode dva ispitivača tako da jedan postavlja pitanja, a drugi zapisuje odgovore. Pri zapisivanju važno je koristiti kratice i sažimanje kako intervjuirana osoba ne bi morala čekati da ispitivači stignu zapisati čime bi cijela situacija postala neprirodna i namještena. Korisna tehnička pomoć može biti snimanje odgovora tonskim zapisom, ali za to treba tražiti suglasnost intervjuirane osobe. Nakon intervju potrebno je snimku preslušati te zapisati odgovore.

Intervju se najčešće provodi s jednom osobom, ali u određenim okolnostima moguć je i *grupni intervju*. Prednost treba dati manjim grupama, ali to opet zavisi od niza okolnosti. Provodeći evaluaciju programa mirovne edukacije realizirali smo nestrukturirani grupni intervju sa svim polaznicima (28) jer su oni bili osobno vrlo zainteresirani da iznesu

vlastite dojmove, ali i da čuju mišljenja ostalih polaznika. Ovakav intervju ispitivaču može biti važan prvi korak za daljnje prikupljanje podataka. U konkretnom slučaju trebalo je nakon dobivenih podataka u grupnom intervjuu gotovo u potpunosti preinačiti daljnji plan ispitivanja.

Prikupljanje dokumenata važan je postupak u kvalitativnom istraživanju. To će najčešće biti uradci učenika, učitelja i roditelja (pismeni radovi, likovni radovi, tehnička ostvarenja itd.) To mogu biti radovi čije nastajanje iniciraju istraživači kako bi dobili odgovore na istraživačka pitanja. Npr. pismeni radovi učenika kao izraz glazbenog doživljaja ili tehnički uradci koji ukazuju na kreativnost učenika. Tada ih nazivamo primarnim izvorima. No to mogu biti radovi koji su nastajali iz drugih razloga a mogu poslužiti u istraživanju. Tako smo pri evaluaciji programa mirovne edukacije zatekli niz postera na kojima su polaznici prikazali svoj odnos prema tom programu. Bili su to sekundarni podaci koje je bilo moguće koristiti pri evaluaciji.

Kvalitativna analiza podataka

Kvalitativna analiza posebno je složen i često dugotrajan postupak. Svi podaci do kojih smo došli promatranjem, intervjuiranjem i prikupljanjem dokumenata nalaze se na papirima. Najprije treba sve te papire umnožiti u nekoliko primjeraka. Originali se zatim pohranjuju kao dokumentacija, a ostali služe kao radni papiri. Dio papira trebat će izrezivati kako bi se lakše slagali npr. različiti odgovori na isto pitanje.

Sad se treba odlučiti za *jedinicu analize*. To može biti riječ, rečenica, odlomak, cijeli tekst ili neki dokument. Nakon toga slijedi *kodiranje*, odnosno svrstavanje svih podataka pod neke zajedničke nazive. Kodovi se u početku analize određuju prema istraživačkim pitanjima, ali za vrijeme analize mogu se uočiti i neke grupe podataka koji ne ulaze u te kodove pa se otvaraju novi. Cijeli taj postupak još se naziva *šifriranje* jer se odvija tako da se uz svaku jedinicu analize stavlja određeni znak (šifra) za kod na koji se odnosi. Poželjno je da taj postupak rade dva istraživača odvojeno te da kasnije usporede i usuglase svoje šifriranje.

Kad su svi podaci svrstani u određene kodove sad ih treba *integrirati*. To se može izvršiti izrezivanjem i grupiranjem podataka koji ulaze u iste kodove, a cjeli taj posao može se jednostavnije izvršiti na kompjutoru, ali moramo prethodno sve podatke unijeti u kompjutor (što je opet veliki posao). Integrirane podatke treba radi preglednosti svrstati u tablice, matrice ili mreže.

U *tablice* se unose tekstualni, a ne broječni podaci. Pri stvaranju tablica nećemo unositi sve podatke nego ćemo vršiti određena sažimanja tražeći ono što je zajedničko, što se ponavlja. Tablice nam omogućavaju da uočimo određene pravilnosti u podacima. To je sad stvaralački, otkrivački dio u kojem dolazi do izražaja kreativnost istraživača. *Matrice* su tablice s dva ulaza koje nam omogućavaju da ukrštamo podatke i dobivamo neke nove pravilnosti koje u običnim tablicama ne možemo uočiti. *Mreže* su grafički prikaz određenih događanja i procesa ukoliko raspoložemo takvim podacima.

Analizirajući kvalitativne podatke ponekad ćemo uočiti da se u nekima nalaze i kvantitativni pokazatelji. Ponekad će istraživači već u vrijeme prikupljanja podataka nastojati prikupiti i takve broječne podatke. Ako bismo se vratili na opisani primjer istraživanja tekstova u čitankama mogli bismo zaključiti da su nam kvantitativni i kvalitativni podaci zajedno dali potpuniju sliku o istraživanom problemu nego da smo ostali samo na jednoj vrsti podataka. Takvo istovremeno korištenje kvantitativnih i kvalitativnih podataka naziva se *triangulacija*.

Nakon što su podaci na ovaj način analizirani trebat će se često vraćati ponovno na početak i mijenjati kodove, uočavati nove pravilnosti te vršiti modificiranje u pristupu analizi. Često nam podaci donose pokazatelje koje nismo očekivali pa to mijenja iz temelja i samu koncepciju istraživanja. No, kad zaključimo da smo maksimalno iskoristili podatke prilazimo njihovoj *interpretaciji*. Interpretacija je subjektivno razmišljanje istraživača o analiziranim podacima.

Objavljivanje rezultata

Već pri planiranju istraživanja važno je da znamo kome je ono namijenjeno. Zavisno od toga kome je namijenjeno izabrat ćemo i najprimjereniji način objavljivanja rezultata. Akcijska istraživanja se često ni ne objavljuju jer im je cilj neko praktično rješenje i upravo to novo rješenje je rezultat istraživanja. M.Q.Patton (1990.) navodi da se vrlo često pokazalo kao najefikasnije usmeno izvještavanje korisnika ili naručitelja istraživanja. Moguće je naravno i objavljivanje rezultata ukoliko ocijenimo da su rezultati zanimljivi za širu znanstvenu i stručnu javnost. U tom pogledu pored znanstvenih skupova, časopisa, monografija, sve veće značenje dobiva internet. Danas je svakako važno pitanje korištenja medija javnog komuniciranja za populariziranje znanstvenih rezultata, te iznošenje rezultata na jednostavan i razumljiv, ali i atraktivan način.

Zaključak

Kvalitativni pristup u istraživanju odgojno-obrazovnog procesa polako ali sigurno nalazi svoje mjesto u pedagoškoj praksi, ali i teoriji. Kvalitativni pristup nudi jedan novi kvalitet u istraživanju, ali otvara i nove dileme o znanstvenoj relevantnosti takvih istraživanja. Kvalitativni pristup također zahtijeva poznavanje metodologije i pridržavanje određenih pravila, ali ruši i neke metodološke dogme. Na taj način otvaraju se nove perspektive i daje novi zamah traganju za novim mogućnostima u odgoju i obrazovanju. Posebno se prevladava jaz između teoretičara i praktičara i svima daje mogućnost da unapređuju teoriju mijenjajući praksu i obratno.

Literatura

- Andrilović, V. (1981.) Metode i tehnike istraživanja u psihologiji odgoja i obrazovanja, Društvo psihologa Hrvatske, Zagreb.
- Cohen, H.D./Stern, V./Balaban, N. (1996.) Observing and Recording the Behavior of Young Children, Teachers College Press, Columbia University, New York, London.
- Gabel, D. (1995.) An Introduction to Action Research, San Francisko, Internet
- Mužić, V. (1982.) Metodologija pedagoškog istraživanja, Svjetlost, Sarajevo.
- Newman, J.M. (1999.) Action Research: A Brief Overview
- Patton, M.Q. (1990.) Qualitative Evaluation and Research Methods, SAGE Publications, Newbury Park, London, New Delhi.
- Peko, A./Vodopija, I. ur. (1998.) Vrijednovanje obrazovanja, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa, Pedagoški fakultet, Osijek.
- Reason, P. (1994.) Participation in Human Inquiry, SAGE Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Shor, I. (1992.) Empowering Education, Critical Teaching for Social Change, The University of Chicago Press, Chicago, London.
- (1995.) Getting Smart, Getting Real, Using Research and Evaluation Information to Improve Program and Policies, The Annie E. Casey Foundation, Baltimore.
- McMillan, H. J./ Wergin, J.F. (1998.) Understanding & Evaluating Educational Research, MERRILL, New Jersey.
- Whitehead, J. (1997.) Educational Action Research and You, <http://www.bath.ac.uk/~edsajw>, Toronto

Summary

Quantitative research methods in education have a big contribution to scientific investigation and improvement educational process. Last years there are lot of criticism to this approach and qualitative research methods become more and more applicable for research on human beings. Qualitative research methods have the strong rules too, but they are less rigid than in quantitative research. Qualitative research gives new chance for teachers like researchers and for scientists who can influence on reality.